

УДК 811.161.2'373:821.161.2-1

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2019.71.10340>

СЛОВЕСНИЙ ОБРАЗ АПОСТОЛА В УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Роксолана ЯЦКІВ

*Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
кафедра української мови,
вул. Тараса Шевченка, 24, Дрогобич, Львівська обл., Україна, 82100,
тел. (0 3244) 2-25-80
e-mail: ya.roksolana@gmail.com*

Проаналізовано онімну та апелятивну номінацію апостолів в українському поетичному дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ ст. З'ясовано, що найчастотнішими в сучасній поезії постають образи апостолів Петра (Симона), Юди Іскаріота, рідше Хоми (Томи) та Андрія Первозванного. Вони не тільки вживаються для позначення учнів Христа та проповідників Христової віри, але й стали своєрідними словесними образами-символами. Розглянуто способи та засоби вербалізації біблійних постатей. Зазначено, що для номінації апостолів автори ввели до своїх творів антропоніми, послуговувалися безіменною номінацією, заміниками імен та апелятивними назвами.

Ключові слова: апостол, антропонім, апелятивна назва, заміник імені, безіменна номінація.

Постановка проблеми. Власна назва тексту Святого Письма як елемент літературного твору характеризується значним семантико-стилістичним потенціалом, актуалізація якого зумовлюється відповідним художнім дискурсом. У художньому тексті вона зазнає певної авторської трансформації, цілеспрямованої семантизації, виконує важливу конотативну функцію. Студії над біблійним онімним словом ще не є повними, до того ж часто вони обмежені вивченням етимологічних та словотвірних характеристик власних особових назв. Досі немає комплексного лінгвокультурологічного аналізу семантичних і функціональних особливостей біблійних онімів, зокрема імен апостолів, в українському поетичному дискурсі, що й зумовило **актуальність** нашої статті.

Вербалізація образу *апостол* в українській літературі має давні традиції, починаючи від Шевченкового “*І день іде і ніч іде. / І голову схопивши в руки, / Дивуєшся, чому не йде / Апостол правди і науки*”, від його “Тризни”, від “Апостола черні” Ольги Кобилянської, через Симоненкове “*Апостолів злочинства і облуд*” і завершуючи цілком новітнім та новаторським Жадановим: “*Апостоли третій день обмивають домашню поразку*”.

Апостол (apo... + гр. *stellō* ‘посилаю, відправляю’ [6: 33]) – ‘посланець’. Цим грецьким словом, яке міцно увійшло в ужиток української мови, називають людей, покликаних Ісусом Христом, які стали Його учнями і мали проповідувати Євангеліє.

Перед апостолами стояло неймовірно складне завдання: зрушити з місця заіржавілі колеса людської історії, поширити християнство у всьому світі. Люди, які несли народам благу звістку про Христа-Спасителя, часто ризикуючи власним життям, були названі церквою рівноапостольними і згодом прославлені як святі [10].

Це про них сказано у Святому Письмі: *“Бо коли я звіщаю Євангеліє, то нема чим хвалитись мені, це бо повинність моя. І горе мені, коли я не звіщаю Євангеліє!”* (СП I Кор. 9: 16).

Метою розвідки є з'ясування засобів та способів вербалізації образу-символу *апостол* в українському поетичному дискурсі кінця XX – початку XXI ст.

Аналіз останніх досліджень та публікацій засвідчує, що в сучасній українській лінгвістиці мова церковно-християнських текстів не перестає бути об'єктом ретельного вивчення. Це й не дивно. Імперський режим утримував твори конфесійного стилю “за сімома замками”. Тому на початку 90-х років XX ст. так спрагло віталися перші дослідження релігійної лексики або лексики сакральної пари ‘*sacrum – profanum*’. Сьогодні, майже як за 30 років плідної роботи, українська мовознавча наука збагатилася працями Н. Бабич, Т. Берест, С. Бібли, І. Бочарової, Ю. Браїлко, Т. Вільчинської, А. Ковтун, А. Кузи, М. Лесюка, П. Мацьківа, В. Німчука, Н. Піддубної, Н. Пуряєвої, М. Скаб, М. Скаба, Н. Сологуб, Г. Тимошик, В. Федонюк та багатьох інших учених. Однак сакральна сфера українців ословлюється у нових художніх полотнах, а останні знаходять для себе і читача, й інтерпретатора.

Джерелом фактичного матеріалу послуговували поетичні тексти О. Бермана, О. Забужко, М. Матіос, Л. Костенко, Антоніни Листопад, О. Мамчур, В. Мартинюка, В. Осташ, В. Сада, І. Цілик, Т. Шаповаленко, М. Шостака.

Виклад основного матеріалу. Антропоцентризм як ключовий метод сучасних лінгвістичних студій активно оперує усталеними в мовознавстві поняттями концепту, слова-символу, лексичної домінанти тощо. За вивчення церковно-християнської лексики центральне місце посідає образ Бога – репрезентанта найвищих релігійних та духовних цінностей людства, у якому сконцентрована онтологічна, міфологічна, релігійна, духовна константи індивіда та соціуму [3: 19]. Він логічно корелює з багатьма іншими образами, серед яких вербалізований як апеллятивною, так й онімною лексикою словесний образ-символ *апостол*.

У словнику української мови подано такі значення лексеми *апостол*: ‘1) згідно з євангельськими переказами – кожний із дванадцяти учнів Христа, яких він послав проповідувати своє вчення; 2) гарячий послідовник і проповідник якого-небудь учення, ідеї і т. д.; 3) церковна книга, що містить “Діяння апостолів” і їх “Послання” [7, I: 55]. В. Жайворонок додає, що апостолами були “Петро, Андрій, Яків Старший, Іоанн Богослов, Пилип, Варфоломій, Матвій, Хома, Яків Алфеєв, Тадей, Симон Зилот, Іуда Іскаріот; до апостолів зараховують і “апостола язичництва”, який не знав Ісуса Христа в його земному житті, але має особливі богословські заслуги, – “вчитель всесвіту” Павло” [1: 17].

У Святому Письмі імена апостолів першим назвав євангеліст Матей: *“Прикликавши своїх дванадцять учнів, Ісус дав їм владу над нечистими духами, щоб їх виганяли і лікували всяку хворобу й усяку неміч. Ось імена дванадцятьох апостолів: перший Симон, прозваний Петром, і Андрій, брат його; Яків, син Заведя, та Йоан, брат його; Филип та Вартоломей; Тома й Матей, митар; Яків, син Алфея, і Тадей; Симон Кананій та Юда Іскаріотський, що й зрадив Його”* (СП Матей 10: 1–4).

Найчастотнішими в сучасній українській поезії постають образи апостолів Петра (Симона) та Юди Іскаріота, рідше Хоми (Томи) та Андрія Первозванного.

Петро або Симон, брат Андрія, син Йони, іменованій ще християнською церквою як Первoverховний (разом із апостолом Павлом). До того часу, коли Андрій

привів Петра до Ісуса Христа, його звали Симон. Ісус змінив йому ім'я і став називати Петром (від грец. *petros* 'скеля; камінь' [8: 292]).

У Біблії це засвідчено так: *“У відповідь Ісус сказав до нього: “Щасливий ти, Симоне, сину Йонин, бо не тіло і кров це тобі відкрили, а Отець мій небесний. Тож і я тобі заявляю, що ти – Петро (скеля), і що я на цій скелі збудую мою Церкву, і що пекельні ворота її не подолають. Я дам тобі ключі Небесного Царства, і що ти на землі зв'яжеш, те буде зв'язане й на небі”* (СП Матей 16: 17–19).

Доапостольське, “рибальське” ім'я Петра – Симон (з д.-євр. *šāta* ‘слухати, чути’ [4: 99]; ‘почутий (богом)’ [8: 338]) інтерпретується в поетичних текстах як ім'я “простіше”, ніж *Петро*, позаяк останнє виконує не тільки номінативну, а й символічну функцію. Риторичним в устах сучасних дослідників біблійних текстів та творців поетичних образів стає запитання: *“Чи ж рибалці Симону апостольське втору ім'я?”* (Забужко, 92), тобто, чи доріс Симон до Петрової міцності у вірі, чи готовий проповідувати її?

Зрідка Петро іменується Кифою, що в перекладі з арамейської також означає ‘камінь, скала’: *“Ти Симон, син Йонин, будеш званий ти Кифа, що означає скеля”* (СП Ів 1: 42). У поетичному дискурсі антропонім *Кифа (Кіфа)* актуалізовано в такий спосіб: *“Думав – Кіфа – твердий, мов криця, / вірив – витримаєш усе, / та спокутуєш власну нищість – / страх зізнання – мов шур гризе”* (Слово, Осташ).

Отже, біблійна ідея номенів Симон/Кифа/Петро прочитується так: ‘рибалка, почутий Богом, став твердиною віри, на якій побудовано церкву’.

Часто в поетичних творах автори послуговуються не тільки онімною, але паралельно з нею й безіменною номінацією особи. У таких випадках безіменність репрезентована словом *апостол*. Наймайстерніше володіє стилістичними можливостями цього апелювання Л. Костенко, маючи на меті відтворити не святість, а людську сутність Петра. Відомо, що в часі зречення він ще не був канонізованим церквою та прилученим нею до святих. Це була звичайна, земна людина, якій притаманні людські недоліки, сумніви, слабкості: *“Коли вели Ісуса до мучителя, / була сльота. Петро апостол змерз”* (Костенко, 367). Постпозиція апелювання щодо антропоніма творить розмовну конструкцію, у якій для лексеми *апостол* навмисне звужено смислове навантаження. Перед нами не апостол Петро, а Петро апостол, людина, яка ще й сама не знає, що має робити зі своїм апостольством.

Образ Петра найчастіше знаходимо в текстах сучасних українських поетів першочергово з проєкцією на двоплановий характер символізму його постаті.

Символ – “полісемійна культурологічно зумовлена одиниця мовомислення, семантичне ядро якої репрезентоване експліцитними (пряме номінативне, переносні) та імпліцитними символічними семами, що виникають на основі переосмислення, асемантизації чи семантичного зміщення актуалізованих семантичних компонентів і безпосередньо корелюють з феноменами архетипного, етноментального та індивідуального (оказіонального) рівнів” [2: 6]. З огляду на таку дефініцію постать апостола Петра в сучасному українському поетичному дискурсі, є, по-перше, символом відступництва/зречення та, по-друге, символом віри, твердою основою Христової церкви.

Петрове зречення у Євангелії зафіксовано в такий спосіб: *“Озвався тоді Петро й каже Йому: “Навіть якби всі зневірилися у Тобі, я не зневірюся ніколи”. Ісус же мовив до нього: „Істинно кажу тобі: Цієї ще ночі, перше, ніж заспіває півень, ти тричі мене відречешся”* (СП Матей 26: 33–35).

Сучасний словник української мови подає лексеми *зречення* та *відступництво* як абсолютні синоніми. Однак, якщо *зречення* – це ‘дія за значенням зректися’ [7, III: 701], де *зректися*, *зрікатися* ‘відмовлятися від чого-небудь; свідомо позбавляти себе чогось; відмовлятися від своїх прав на що-небудь; поривати родинні чи інші зв’язки з ким-небудь, оголосивши близького чужим; відмовлятися від своїх попередніх висловлювань, переконань, поглядів і т. ін.; переставати визнавати кого-, що-небудь; відмовлятися робити що-небудь; заперечувати що-небудь’ [7, III: 708], то *відступництво* ‘відмова від своїх ідеалів, політичних переконань; зрада; зречення своїх релігійних переконань’ [7, I: 645]. У поетичному дискурсі більш задіяним є перший апелютив, зважаючи, очевидно, ще й на те, що саме його засвідчено в перекладах Святого Письма.

Для актуалізації біблійної події зречення апостола Петра О. Забужко застосувала апелютивну номінацію особи, тобто іменувала персонажа розгорнутою апелютивною конструкцією з асоціативним підтекстом: “*Ти, звичайно, не той, що готовий за тридцять срібних, – / Але вже і не той, що розпнеться за люди своя*” (Забужко, 92). В іншому місці Петро наречений як “*провінційний актор, тричі поспіль освітаний півнем*” (Забужко, 92), а ще в іншому: “*той, хто вдосвіта тричі відрікся*” (Забужко, 93).

У сучасних поетичних текстах відступництво апостола репрезентовано словесними формулами, що позначають:

– сумнів у вірі: “*Тільки як мені зараз піти по воді, мов по тверді, / Коли віру мою стільки років точила іржа?*” (Забужко, 92);

– боягузтво: “*Він руки грів і зневажав Пілата, / В своєму серці плакав і скорбів. / Але вогонь продовжував палати. / І він сидів, як раб серед рабів*” (Костенко, 367);

– брехню: “*Ох, лишіть мене всі. / Я не знаю сього чоловіка. / Я нікому не винен. І вже поготів – не Йому*” (Забужко, 92).

Основна риса, яка привела Петра до відступництва, – боягузтво. Це вербалізовано дієсловами:

– сіпнутися: “*Станеться – і всю Мою науку / Кожен перекрутить на свій лад... / – Та не я! Хто ще так правди зиче? – / У Петра сіпнулась голова / – Ну а ти... Зречешся навіть тричі, / Поки півень вдруге заспіва* (Слово, Берман);

– злякатися: “*Злякався я. Вона ж: “Ти був із Ним”. / Злякався я, бо кожен на дворищі / На мене зиркав поглядом лихим* (Слово, Мартинюк);

– падати: “*І гідність впала на щаблі найнижчі* (Слово, Мартинюк);

– боятися: “*Я страшніш од Голготи боявся такого кінця* (Забужко, 93).

Особливого логічного навантаження у поетичних текстах набувають заперечні частки *ні* та *не*.

Петро не багатослівний у своїх сповіданнях, однак його ‘ні’ уже не потребує додаткових коментарів: “*Слуга спитав: – Ти також його учень? – / Була сльота. Сказав апостол: – Ні.*”; “*Слуга спитав: – Ти був між його учнями? – / Горів вогонь. Петро промовив: – Ні*”; “*Слуга сказав: – Я ж бачив тебе з ними! – / І втретє він тоді відрікся: – Ні*” (Костенко, 367).

Запереченням з *не* апостол ніби закривається від світу, ‘затулившись’ ним, як ‘плащем на простацький поганський манір’: “*Ох, лишіть мене всі. / Я не знаю сього чоловіка. / Я нікому не винен. І вже поготів – не Йому*” (Забужко, 92).

Коротким, але водночас ємним і глибоко символічним є протиставлення Петрового зречення Юдиній зраді, яке актуалізується за допомогою антропонімів Петро – Юда: “Петро – не Юда” (Костенко, 367).

Спочатку *Петро* боїться йти за Христом по гладіні Тиверіадського озера, пізніше тричі поспіль зрікається Месії, але, попри все, стає верховним апостолом, “наріжним каменем” церкви як містичного Христового тіла [9: 8], бо все ж таки провідним у почуваннях та вчинках Петра було не потенційне зречення, а любов до Ісуса: “Я Твій учень, Ісусе. Я, може, останній із ревних” (Забужко, 93); “Він любив Учителя. / І вуст він зроду був би не отверз” (Костенко, 367), “Ти знаєш, Господи, що я люблю Тебе” (Слово, Мартинюк). Тому вагомість Петра, його подальша відданість Христовій науці, внутрішня твердиня, на якій буде збудовано церкву як символ віри, визнається в сучасному поетичному дискурсі безапелятивно: “Що ж ти, Петре, стоїш, заступаючи півнебокраю?” (Забужко, 93); “Межи палаючих заграв / Голгофа вже горить полинно. / Як Вас Христос колись навчав, / Учїть, Апостоли, [до апостолів Петра і Павла] Людину” (Антоніна Листопад, 280).

Образ апостола розлого підкріплено вживанням церковно-християнської лексики, послуговуванням архаїзмами та історизмами. У вірші О. Забужко це: *стражники, намісницькі палати* (“од намісницьких лине палат”), *сопук пивний, дублена рибним ядухом шкіра* (“шкіра, дублена ядухом рибним”), *тридесять срібних, люди своя, чернь, плакати осанну* (“плакав осанну”), *учення, натлити* (“натли їх п’ятьма буханцями”), *лицедійство, зміна учень, во славі, грубезний п’ястук* (Забужко, 92–93). У Л. Костенко: *не отверз, раби і слуги архирейські, скорбіти, святе учення* (Костенко, 367).

З антропонімом Петро тісно пов’язані інші лексеми, які знайшли своє місце в сучасному поетичному дискурсі: *петрівка* ‘піст перед Петровим днем, православним церковним святом на честь апостолів Петра і Павла’ [7, VI: 345]; ‘пісня, яка співається у Петрів піст’ [5, III: 148]; ‘подарунок пастуху череди, який пастушить на свято Петра й Павла’ (експ., ІФ); *петрівочка* ‘загальний народнопоетичний епітет на позначення короткої ночі в Петрівку’; *Петрівна рілля* ‘розорана в Петрів піст рілля для озимини’ [1: 447–448]; *петрувати* ‘святкувати Петра’ (експ., Льв.).

У контексті церковного свята (12 липня церква святкує День на честь верховних апостолів *Петра й Павла*) М. Матіос називає ім’я апостола Петра, або ж похідний від нього апелятив *петрівка*, акцентуючи не на постаті, а на даті: “Але згадай / На Петра чи Іллі, / Коли сльота умиє душу стерплу, / Що я – долонька рідної ріллі, / Яку не віддають і перед смертю” (Матіос, 10); „Купається жінка в петрівку / Вже й Петра. / І вже середа” (Матіос, 37); „Не питайте! / Тут буде панна / Панувати, як сто царів, / Де у водах Петра і Павла / Утопилося -надцять днів” (Матіос, 202); „А в жінки – четвер. І по Петрі” (Матіос, 37).

У таких текстах художній образ вибудовано на фольклорній основі, використано змістове наповнення паремій *Не все в середу Петра; По Петрі – та й по теплі; На Петра вода тепла* зі специфічним перенесенням наголосу в антропонімі з останнього складу на перший.

Ще один день, коли церква згадує апостола Петра, – 29 січня. Власне, це день *Петра Вериги* або *Вериговий день* – ‘народна назва християнського календарного свята Поклоніння Чесним Веригам, тобто кайданам святого апостола Петра, вшанування вериг (кайданів) апостола Петра’ [1: 446–447].

Згадку про кайдани апостола Петра знаходимо у творі Антоніни Листопад: “*За Віру святому Петрові – / Вериги – із грішної криги. / Усе на стражданнях і крові. / Морози земні і відлиги*” (Антоніна Листопад, 301).

У сучасному поетичному дискурсі імена апостолів Петра й Павла вживано й для позначення церкви, освяченої в їхню честь: “*Лот пішов, мама хвора... Стоїть. Заходить в Петра й Павла, / ставить свічку. Вогник шкрябає змерзлі шорсткі долони*” (Цілик, 63).

Якщо хвилинка слабкодухисть Петра була виправдана Ісусом, а сила його віри та відданість Христовій науці підтверджена подальшим життям і ревним служінням, то Юда Іскаріот – один із апостолів, який зрадив Учителеві і ввійшов в історію християнства як зрадник. Символом зради постає образ Юди і в українському поетичному дискурсі кінця ХХ – початку ХХІ ст. Особове ім'я Юда (Іуда) походить від д.євр. *Iēhūdā* ‘він звеличує бога’ < *hōdā* ‘звеличувати’ [8: 159]. Таким іменем у Біблії номінуються: четвертий син Якова і Лії; Іуда – апостол Ісуса Христа; один із братів Ісуса Христа; Іуда Іскаріот (учень і зрадник Ісуса Христа) [3: 58]. Зрозуміло, що якраз останній із названих став негативним символом продажництва. Прізвисько Іскаріот в середовищі апостолів Юда отримав для відмінності від іншого учня Христа, Юди, сина Якова, прозваного Фадеєм. Покликуючись на географічне розташування міста Керіюф (Крайот), більшість дослідників сходиться на думці, що Іскаріот був єдиним представником коліна Юди серед апостолів [11], а його прізвисько є відойконімним дериватом.

Юді характерні ознаки, цілком протилежні до святості та до рис, якими наділені всі інші апостоли. У Біблії про зраду Юди написано: “*Тоді один із дванадцятьох, що звався Юда Іскаріотський, подався до первосвящеників і каже: “Що хочете мені дати, і я вам його видам?” Ті відважили йому тридцять срібняків. І з того часу він шукав доброї нагоди, щоб його видати*” (СП Матей 26: 14–16).

Словник подає три значення слова *зрада* ‘перехід на бік ворога; віроломство, зрадництво; порушення вірності у коханні, дружбі; відмовлення від своїх переконань, поглядів і т. ін.’ [7, III: 696]. Вважаємо, що четвертим значенням лексеми могло би бути ‘зрада Юди’ як особливий вид зрадництва, що супроводжувався поцілунок. Тому словосполучка *поцілунок Юди* прочитується як ‘зрадливий поцілунок’, ‘поцілунок або інший вияв любові, який ховає за собою зраду’. В сучасному поетичному дискурсі це вербалізовано в такий спосіб: “*Між них незримо жив цілунок Юди, / Що й досі в серці десь мені пече*” (Шостак, 177); “*Цілунок не прикриється душа / Від жаху смерті, фальші та облуди. / Є в нашій серці вірності межа, / Яка стирається цілунок Юди*” (Слово, Сад); “*Возрадуїся, Равві!*” – сказав Іуда / *І поцілунок видав до зорі*” (Шостак, 177).

Зрада Юди тісно переплетена з нелюбов'ю, або точніше зі лжелюбов'ю: “*Лжелюбов Іскаріота, / Що на хрест знесла Христа*” (Шостак, 190); “*І навіть, коли ти мене розлюбиш / у світі продажному, / Майже Іудинім*” (Матіос, 164). Підступність Юди Іскаріота спонукає поетів до творення неологізмів, одним із яких є словосполучення *чорно-аспідна душа*: “*Глибока ніч. В пришиклому саду / Тремтить поміж листочками скорбота. / Віщує тиша злякана біду / І чорно-аспідна душа Іскаріота*” (Слово, Сад).

Символ зради лежить і в основі метафоричного перенесення біблійного образу на постаті фальшивих апостолів ХХІ ст.: “*В двадцять першій столітті Київ / Стоїть в облозі пройди- / світів з тим же Юдою Іскаріотом*” (Вірші, Шаповаленко).

Рідше в поетичних текстах репрезентовано символічні образи Томи (Хоми) та Андрія Первозванного.

Апостол Тома (Хома) символізує особу *того, хто сумнівається*. Така думка спричинена словами Святого Письма: “*Тома ж, один з дванадцятьох, на прізвисько Близнюк, не був з ними, коли то прийшов був Ісус. Тож повідали йому інші учні: “Ми Господа бачили”. Та він відрік: “Якщо не побачу на його руках знаків від цвяхів і не вкладу свого пальця у місце, де були цвяхи, а й руки моєї не вкладу в бік його, – не повірю!”*” (СП Іван 21: 24–25). Сам Христос не вважав таку поведінку Томи гріхом, а тільки щиро пошкодував його, бо недовіра не робить людину щасливою: “*І каже йому Ісус: “Побачив мене, то й віруєш. Щасливі ті, які, не убачивши, увірували!”*” (СП Іван 21: 29).

Значення лексеми *сумнів* за словником української мови: ‘непевність щодо вірогідності, можливості чого-небудь; брак твердої впевненості в комусь, чомусь; ускладнення, нерозуміння, що виникають при розв’язанні якого-небудь питання, певної проблеми; стан душевного розладу, непевненості, вагань’ [7 IX: 893].

Антропонім Тома (Хома) утворено від д.-євр. *ta ’ōm* ‘близнюк’ [4: 108], тому іноді апостолові додають прізвисько Близнюк. Одні дослідники Біблії розмірковують над тим, що лексема *близнюк* вказує на подібність Томи до Ісуса, інші говорять про подібність апостола до всіх людей, які сумніваються у Христі. У поетичному дискурсі Тома символізує людину, яка сумнівається, не довіряє, не вірить, що вербалізовано словосполучкою *невірний Хома*: “*Усе воюєм, боремось... А доки? / Не те, щоб я невірний був Хома. / Але ж втертяв уже чотири роки. / А що із того? Просвітку нема*” (Костенко МЧ, 56).

Отже, Хома Невірний – символ людини, яка не хоче повірити очевидним фактам, сумнівається в тому, що є правдивим для інших, як писала свого часу Леся Українка: “*Мало в нас уяви, ми, як невірний Хома, віримо тільки в ті рани, в які вкладаємо наші персти*”.

Ще один символічний образ апостола, репрезентований в українському поетичному дискурсі, – Андрій. Апостол Андрій Первозванний, молодший брат Петра (Симона), рибалив на Тіверіадському озері, коли його першим покликав Ісус Христос до числа апостолів, і тому він був іменованій Первозваним (Первозваним, ‘першим покликаним’): “*Андрій, брат Симона Петра, був одним із тих двох, що, почувши Йоана, пішов за ним*” (СП Іван 1: 40).

Після П’ятдесятниці, коли на апостолів зійшов Святий Дух, Андрію за жеребом випало проповідувати слово Боже у східних країнах: Малій Азії, Фракії, Таврії, Іверії, Скіфії. Саме це і стало підґрунтям для літописного переказу про заснування Києва, наведеного Нестором-літописцем у “Повісті врем’яних літ”. Андрій Первозванний предрік постання Києва на берегах Дніпра, що знайшло свій відгук у класичних рядках Павла Тичини: “*З хрестом, / Опромінений, / Ласкою Божою в серце зраниений. / Входить Андрій Первозванний. / Ступає на гори: / Благословенні будьте, гори, і ти, ріко мутная! / І засміялись гори, / Зазеленіли... / І ріка мутная сповнилася сонця і блакиті – / Торкнула струни*”. Ця тема продовжується в сучасному поетичному дискурсі, де образ-символ Андрія Первозванного актуалізовано в одному ряді з астіонімом Київ: “*Будь, Києве, повік благословенний, / Як і Андрія Богом даний хрест!*” (Вірші, Мамчур). Київська Андріївська церква, побудована за проектом архітектора Растеллі, вулиця біля церкви – Андріївський узвіз – дістали свою назву на честь апостола. Тому можемо говорити про всехристиянський образ-символ апостолів Петра (символ зречення і

символ Христової церкви), Юди (символ зради), Томи (символ невірства, сумнівів) і про український образ-символ апостола Андрія як проповідника в Україні-Русі, як предтечу Києва. До речі, у такий спосіб Тома вважається символічним апостолом Індії, а Росія “позичила” собі символ покровителя державності Київської Русі та зробила його покровителем царського військово-морського флоту.

Висновки. Невід’ємними елементами змістової структури художніх текстів є оніми. Імена апостолів Петра, Юди, Хоми, Андрія в українському поетичному дискурсі кінця XX – початку XXI ст. не тільки вживаються для позначення учнів Христа та проповідників Христової віри, але й стали своєрідними словесними образами-символами. Аналіз засобів та способів вербалізації образу-символу *апостол* демонструє його частотність та лексико-семантичну розбудованість, дає змогу окреслити лінгвокультурологічний портрет апостолів Христової віри в сучасній поезії. Символізм образів цих апостолів є однією з вагомих причин уживаності їхніх імен у поетичних текстах.

Перспективи використання результатів дослідження убачаємо в комплексному аналізі вживання номена Бог та біблійних персонажів в українському поетичному дискурсі кінця XX – початку XXI ст.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Антоніна Листопад – Антоніна Листопад. Свячена вода / Антоніна Листопад. – Дрогобич : Відродження, 1999. – 384 с.

Вірші – Жінка-українка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainka.org.ua/node/8559>

Забужко – Забужко О. Друга спроба : Вибране \ Оксана Забужко. – Київ : Факт, 2005. – 320 с.

Матіос – Матіос М. Жіночий аркан у саду нетерпіння / Марія Матіос. – Львів : ЛА “ПІРАМІДА”, 2007. – 308 с.

Костенко – Костенко Л. Вибране / Ліна Костенко. – Київ : Дніпро, 1989. – 559 с.

Костенко МЧ – Костенко Л. Маруся Чурай / Ліна Костенко. – Київ : Дніпро, 1980. – 135 с.

СП – Святіє Письмо Старого та Нового завіту. – Львів : Місіонер, 2005. – 350 с.

Слово – Слово / Спілка християнських письменників України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://shpuvolyn.com.ua/tvory/fest_2015_avtory_shostak.html

Цілик – Цілик І. Глибина різкості / Іринна Цілик. – Чернівці : Книги – XXI, 2016. – 112 с.

Шостак – Шостак М. Євангеліє від Єви / Миколай Шостак. – Луцьк : Терен, 2010. – 220 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Жайворонок В. В.* Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – Київ : Довіра, 2006. – С. 447–448.

2. *Лемець Л. В.* Символи в поезії Івана Франка: лінгвостилістичний аспект : автореф. дис. канд. філол. Наук / Л. В. Лемець ; Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2018. – 19 с.

3. *Мацьків П.* Концептосфера Бог в українському мовному просторі / П. Мацьків. – Дрогобич : Коло, 2007. – 332 с.

4. *Скрипник Л. Г.* Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, М. П. Дзятківська. – Київ : Наукова думка, 1996. – 335 с.

5. Словарь української мови : в чотирьох томах / упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко [надр. з вид. 1907–1909 рр.]. – Київ : Наукова думка, 1996.
6. Сучасний тлумачний словник української мови / [за заг. ред. В. В. Дубічинського]. – Харків : Школа, 2009. – 1008 с.
7. Словник української мови : в 11-ти т. / [за ред. І. К. Білодіда]. – Київ : Наукова думка, 1971–1981.
8. *Трійняк І. І.* Словник українських імен / І. І. Трійняк. – Київ : Довіра, 2005. – 509 с.
9. *Ушкалов Л.* Дзеркала Оксани Забужко / Л. Ушкалов // Забужко О. Друга спроба : Вибране] / Оксана Забужко. – Київ : Факт, 2005. – С. 7–16.
10. Чотири питання про дванадцять апостолів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.church.ua/2017/07/12/chotiri-pitannya-pro-dvanadcyat-apostoliv/>
11. Юда [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jak.bono.odessa.ua/articles/juda-ce.php>

REFERENCES

- Antonina Lystopad – Antonina Lystopad. (1999). *Sviachena voda*. Drohobych: Vidrozhenn. Virshi – *Zhinka-ukrainka*. Retrieved from <http://ukrainka.org.ua/node/8559>
- Zabuzhko – Zabuzhko, Oksana. (2005). *Druha sprobа: Vybrane*. Kyiv: Fakt.
- Matios – Matios, Mariia. (2007). *Zhinochyi arkan u sadu neterpinnia*. Lviv: LA “PIRAMIDA”.
- Kostenko – Kostenko, Lina. (1989). *Vybrane*. Kyiv: Dnipro.
- Kostenko MCh – Kostenko, Lina. (1980). *Marusia Churai*. Kyiv: Dnipro.
- SP – *Sviatiiie Pysmo Staroho ta Novoho zavitu*. (2005). Lviv: Misioner.
- Slovo – *Slovo / Spilka khrystianskykh pysmennykiv Ukrainy*. Retrieved from http://shpuvolyn.com.ua/tvory/fest_2015_avtory_shostak.html
- Tsilyk – Tsilyk, Iryna. (2016). *Hlybina rizkosti*. Chernivtsi: Knyhy – XXI.
- Shostak – Shostak, Mykolai. (2010). *Yevanheliie vid Yevy*. Lutsk: Teren.
1. Zhaivoronok, V. V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Dovira, 447–448.
  2. Lemets, L. V. (2018). *Symvoli v poezii Ivana Franka: linhvostylistychnyi aspekt: avtoref. dys. kand. filol. nauk*. Drohobyt'skyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka. Drohobych.
  3. Matskiv, P. (2007). *Kontseptosfera Boh v ukrainskomu movnomu prostori*. Drohobych: Kolo.
  4. Skrypnyk, L. H., Dziatkovska, M. P. (1996). *Vlasni imena liudei*. Kyiv: Naukova dumka.
  5. *Slovar ukrainskoi movy: v chotyrokh tomakh*. (1998). / Uporiadkuvav z dodatkom vlasnoho materialu Borys Hrinchenko [nadr. z vyd. 1907–1909 rr.]. Kyiv: Naukova dumka.
  6. *Suchasnyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy*. (2009). / [za zah. red. V. V. Dubichynskoho]. Kharkiv: Shkola.
  7. *Slovnyk ukrainskoi movy: v 11-ty t*. (1971–1981). / [za red. I. K. Bilodida]. Kyiv: Naukova dumka,.
  8. Triiniak, I. I. (2005). *Slovnyk ukrainskykh imen*. Kyiv: Dovira.
  9. Ushkalov, L. (2005). *Dzerkala Oksany Zabuzhko* / [u kn. Zabuzhko Oksana. Druha sprobа: Vybrane]. Kyiv: Fakt, 7–16.
  10. *Chotyry pytannia pro dvanadtsiat apostoliv*. Retrieved from <http://news.church.ua/2017/07/12/chotiri-pitannya-pro-dvanadcyat-apostoliv/>
  11. *Iuda*. Retrieved from <http://jak.bono.odessa.ua/articles/juda-ce.php>

Стаття надійшла до редколегії 30. 04. 2019

прийнята до друку 10. 06. 2019

**APOSTLES VERBAL MODEL IN THE UKRAINIAN POETICAL DISCUSSION OF THE
END OF XX – THE BEGINNING OF THE XXI CENTURY**

Roksolana YATSKIV

*Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University,
Department of the Ukrainian language,
24, Taras Shevchenko Str., Drohobych, Lviv region, Ukraine, 82100,
phone (0 3244) 2-25-80
e-mail: ya.roksolana@gmail.com*

The article analyzes the onymic and appellative nomination of the apostles in the Ukrainian poetic discourse of the end of XX – the beginning of the XXI centuries. It is revealed that the most frequent in modern poetry are the images of the apostles Petro (Symon), Judas Iscariot, less often Khoma (Toma) and Andrey Pervozvany. They not only mark the disciples of Christ and the preachers of Christ's faith, but also became original verbal images of symbols, which is one of the most important reasons for their use in contemporary poetry. The purpose of the investigation is to find out the means and ways of verbalizing the image-symbol of the apostle in the Ukrainian poetic discourse of the end of XX – the beginning of the XXI centuries.

It is emphasized that anthropocentrism as the key method of modern linguistic studies actively operates the concepts of concept, image symbol, lexical dominant, etc., which are established in linguistics. For the study of Church and Christian vocabulary, the image of God - the representative of the highest religious and spiritual values of mankind, which focuses ontological, mythological, religious, spiritual constants of the individual and society, takes center stage. The triune image of God logically correlates with many other images, among which verbalized as an appellative, as well as a linguistic terminology, the verbal image-symbol of the apostles.

The ways and means of verbalization of biblical figures are considered. It is noted that for the nomination of the apostles, the author enters into his works anthroponyms (names, names and surnames), use anonymous nomination, name substitutes and appellative names. It is proved that in contemporary Ukrainian linguistics the attention to the language of church and Christian texts does not cease to be the object of thorough study. The proper title of the text of the Scriptures and the appellative nomination of biblical persons as an element of a literary work is characterized by a significant semantic and stylistic potential, the actualization of which is conditioned by appropriate artistic discourse. The sacred sphere of Ukrainians is piled up in new artistic canvases, and the latter find for themselves not only the reader, but also the interpreter.

Keywords: apostle, anthroponym, appellative name, substitute the name unnamed nomination.